

ירושתה מרתה גראהם

מאת גיורא מנור

שנה לאחר מותה של מרתה גראהם ראו אור שני ספרים על אודותיה:
 האחד: AGNES DE MILLE: MARTHA - THE LIFE AND WORK OF MARTHA GRAHAM
 והשני: BLOOD MEMORIES - AN AUTOBIOGRAPHY BY MARTHA GRAHAM
 שני מבטים מנקודות ראות מנוגדות על נושא אחד. ספרה של דה מיל - שהיא בעצמה כוריאוגרפית חשובה - הוא תיעוד רציני של חייה ופועלה של מ.ג. (510 ע', בהוצאת HUTCHINSON). דה מיל הכירה היטב את נושא ספרה, אבל מעולם לא השתייכה ללהקתה של גראהם. היא נמצאת בדיוק בנקודת הקירבה הנחוצה להבנה עמוקה של האמנות והחיים הפרטיים של האישיות שהיא מתארת, אבל גם אינה שייכת לחוג הצר של מעריצים ותלמידים, כך שהיא משוחררת מהרבה דיעות קדומות ואינה חייבת להתחשב במיני רגישויות אישיות של האנשים שהיא מצטטת או מתארת.
 דה מיל מתארת את מרתה כאדם מאוד מבודד, על אף החיים הפרטיים הסוערים שלה והעבודה האמנותית, שנמשכה יותר מ-70 שנה. והיא רואה אותה בתמונת הסיום של המחול שלה "מכתבים לעולם", לפי שיריה של אמילי דיקינסון, שגם היא היתה נפש מבודדת מהעולם שלה, יושבת לבדה על ספסל, מחכה למישהו שלא יבוא לעולם.

הכותל החוצץ בינה לעולם. הדמות העולה מהספר יש בה סתירות רבות, כפי שזה בחיים, בניגוד לרומנים, שנכתבו לפי תכניתו של סופר. מרתה היתה מסוגלת לאכזריות, אבל אמרה בהחלטיות: "לעולם אל תגידי לאיש, שאין לו כשרון!"

על מרתה ומרתה

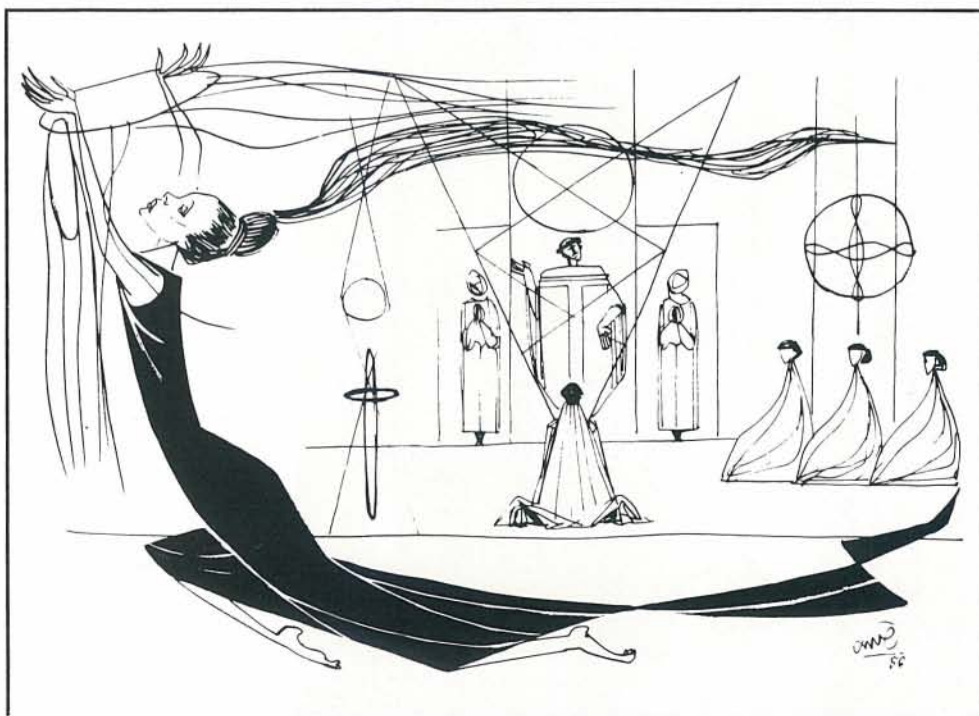
גראהם, שעסקה במיתוסים הגדולים ובדמויות תנ"כיות ומהדראמות היווניות, ובכל זאת עולם "אינה מספרת לרקדנים מה מיצגות הדמויות, שעליהם לגלם".

דה מיל גם אינה חוסכת את שבטה מדמויות כגון רון פרוטאס, הצלם ועורך-הדין, שטיפל במרתה בתקופה הקשה ביותר של חייה, בראשית שנות ה-70, כשהכל סברו שמרתה סיימה את חיי היצירה שלה. פרוטאס הוא זה, שהחזיר אותה מארץ האלכוהול והזיקנה למחוזות היצירה. למרות מסירותו, המתוארת בספר, סבורה דה מיל, שהוא עשה חשבון קר ותועלתני למדי והיה לזה שירש את האוצר הגדול של גראהם. שותפתו למאמצים "להציל" כביכול את מרתה ואת יצירותיה משכחה וניצול על ידי אחרים, לינדה הודס, מי שהיתה בעבר אשתו של אהוד בן-דוד וממנהלי להקת "בת-שבע", לפני ששבה לניו-יורק וללהקתה ובית-ספרה של גראהם, משום מה כמעט ואינה נזכרת בספר. וזאת למרות שלא עזרתה לא יכול היה רון פרוטאס לנהל את הלהקה מבחינה אמנותית. וכפי שאמרה לי פעם לינדה בעצמה, היא תמכה תמיכה מוחלטת במאמצים למנוע מרקדניה ותלמידיה הרבים של גראהם להשתמש בשמה ומלהקות אחרות, כגון "בת-שבע" - מלבד להקתה שלה, מלרקוד את היצירות.

היא גם אינה נמנעת מביקורת על תפקידו של מעצב האופנה האלסטון, שבשנים האחרונות

אחד האנשים המרכזיים בחייה של גראהם היה לואי הורסט, מוסיקאי, מאהב, שדה מיל מכנה אותו "הקיר של מרתה", דימוי רב-משמעי, כי הוא היה החומה המגינה, הקיר שעליו ניסתה מרתה את כדורי-ההנסיון של רעיונותיה, וגם

שמואל כץ: גראהם בתפקיד "מדיאה"; ברקע "דו-שיח של שרפים", מחול על אודות יוהנה הקדושה

שמואל כץ: מרתה גראהם כ-"מדיאה" במחול "מאורת הלב" - ברקע: מראה חזיון המחול על ז'אן-דארק "דו שיח שרפים"

שמואל כץ: "קליטמנסטרה" – הפרולוג

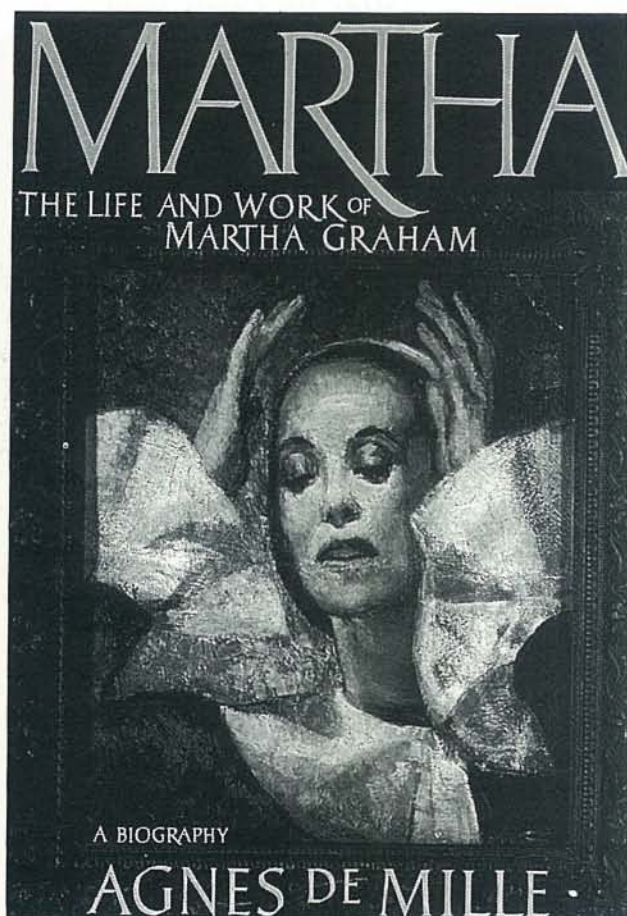
של חיי מרתה עיצב תלבושות לריקודיה בטעם קיטשי למדי. בקיצור, אין זה ספר של מעריצה, אלא של ידידה וקולגית. ספר מעולה לכל הדיעות.

כיצד קרה, שפחות משנה לאחר מותה, הופיעה ביוגרפיה מפורטת, מתועדת ומתחקרת היטב? הסוד הוא פשוט: אגנס דה מיל עסקה בכתיבת הספר שנים רבות, אבל מרתה גראהם ביקשה אותה שלא יפורסם כל עוד היא בחיים. וכך, לכבוד יום השנה למותה של הכהנת הגדולה של המחול המודרני האמריקני, נמצא בידנו המחקר הדפיניטיווי, המסכם, של פועלה.

זכרונותיה של מרתה גראהם, (BLOOD, MEMORIES - AN AUTOBIOGRAPHY), שאף הם ראו אור פחות משנה למותה, הם עדות מרתקת. הספר אינו כתוב בסדר כרונולוגי, אלא כאסוציאציות, המוליכות מעניין לעניין בחופשיות. הכל נכתב במין הווה מתמשך, הכולל גם את העבר. לגראהם גישה אישית ויצירתית לשפה האנגלית, היא נוהגת בחופשיות בתחביר ומצליחה לנסח דקויות בעזרת מבינים לשוניים מפתיעים, כגון בפסוק המגדיר את ההווה המתמשך של

האוטוביוגרפיה שלה באומרה: "This is the very now of my life." יש בו בספר הרבה אנקדוטות מוכרות, כגון זו על הילדה, שאביה הרופא אמר לה "הגוף לעולם אינו משקר", אבל גם הפתעות. למשל, מרתה מתארת את פגישותיה

גראהם על עצמה

כמישהו, שניצב מחוץ, או מעל לחוק: "מרכז הבימה הוא במקום שבו אני נמצאת".

חיייה הפרטיים הסוערים אינם עומדים במרכזו של הספר האוטוביוגרפי המרתק הזה. גראהם מספרת פה ושם פרטים אינטימיים, מגלה טפח ומכסה טפחיים. היא מודעת לכך, שרבים חשבו אותה למתפרפרת. והיא כותבת:

"I was never promiscuous..."

למרות שהיו לא מעט גברים בחייה הסוערים. "שעה שאהבתי אותם, אהבתי אותם. כשלא אהבתי, עזבתי. כל כך פשוט זה היה. ואני מניחה, שלא תמיד הייתי נחמדה."

הספר מתחיל בזרם אדיר של מחשבות, תחושות ורעיונות, אבל כאילו רפה המתח בקפיץ הפנימי המפעיל את הכותבת, המרץ הנפשי מתפוגג וכמו בפטיפון ידני עתיק, התקליט האוטוביוגרפי סובב לאט יותר ויותר.

הביוגרפיה של דה מיל והאוטוביוגרפיה של גראהם הם ספרים, המשלימים זה את זה.

עם זמרת הפזמונים השערורייתיים מאדונה, שהיתה בנעוריה מתלמידותיה בבית-הספר למחול של גראהם. והיא מוצאת שפה משותפת עם הדמות הנערצת על הדור הצעיר.

מרתה היתה אמן הציטוטים הקולעים. כל חייה אספה ורשמה לעצמה דימויים ורעיונות מיצירות ספרותיות. התנ"ך היה קרוב ללבה מכל ספר אחר. היא מצטטת את הפסוק המסיים את ספר חבקוק: "...אדני חילי וישם רגלי כאילות ועל במותי ידרכני למנצח בנגינותי" ומיחסת זאת לעצמה, לבימותיה וצעדיה עליהן.

כיצד קרה, שפחות משנה לאחר מותה, הופיעה ביוגרפיה מפורטת, מתועדת ומתחקרת היטב? הסוד הוא פשוט: אגנס דה מיל עסקה בכתיבת הספר שנים רבות, אבל מרתה גראהם ביקשה אותה שלא יפורסם כל עוד היא בחיים

על דוריס האמפרי, שאין ספק שהיתה יוצרת מקורית וחדשנית לא פחות ממרתה עצמה, היא אומרת: "היא ידעה את כל החוקים [של הבימה] והכוריאוגרפיה ויצרה מחולות – ללא תפריס". משמע היתה בעיני מרתה מין אדריכל מושלם. לעומת זאת ראתה גראהם את עצמה